

Ζώντας στην εποχή της αποτελεσματικότητας, κατά την οποία δεν ενδιαφέρουν τόσο τα μέσα, αλλά ο σκοπός, συνηθίζουμε να κρίνουμε τους πάντες και τα πάντα “εκ του αποτελέσματος”. Αν, δηλαδή, τα αποτελέσματα των πράξεων και των επιλογών μας είναι τα ποθούμενα, τότε ελάχιστα έως καθόλου δεν υπολογίζονται οι άλλες παράμετροί τους, τα μέσα και οι πρακτικές, που ακολουθήθηκαν... Ίσως, και να μνηστεύονται τυχόν αθέμιτα, άνομα, έκνομα ή παράνομα μέσα, που χρησιμοποιήθηκαν, αν ο στόχος που επιτεύχθηκε είναι ο απόλυτα επιθυμητός!

Από την άλλη μεριά, μια αποτυχία θα συμπαρασύρει τα πάντα, και προσπάθειες και αγώνες και θυσίες, μόνο και μόνο επειδή ο σκοπός απέτυχε! Έστω και εάν η ευθύνη της αποτυχίας δεν τους βάραινε εξ ολοκλήρου, έστω και αν στη συγκεκριμένη αρνητική έκβαση επέδρασαν αστάθμητοι και εξωγενείς παράγοντες...

Και τούτο, επειδή κρίνουμε πρόσωπα και καταστάσεις μόνο με κριτήρια πρακτικά, και όχι ηθικά!

Γιατί, είναι γνωστό ότι το ηθικό κριτήριο των πράξεων του ανθρώπου δε βρίσκεται στο αποτέλεσμα, αλλά στην πρόθεση, τη διάθεση, την προ-διάθεση της ψυχής, αυτό που λέμε προαίρεση!

Η λέξη προαίρεση, προερχόμενη από το αρχαιοελληνικό ρήμα “αιρούμαι”, που σημαίνει προτιμώ, εκλέγω, είναι κάτι περισσότερο και βαθύτερο από τη λέξη βούληση, επιθυμία. Η βούληση, η επιθυμία, είναι το αποτέλεσμα της προαίρεσης, μιας εσωτερικής, νοητικής διεργασίας, κατά την οποία η ψυχή μας γεμίζει με όλα τα ηθικά «καύσιμα», που θα της επιτρέψουν να επιδοθεί σε ένα αγώνα, σε μια προσπάθεια επίτευξης των στόχων και των επιθυμιών μας.

Ο Αριστοτέλης, διατυπώνοντας τον κλασικό ορισμό της αρετής, υποστηρίζει ότι «ή ἀρετή ἐστίν ἕξις προαιρετική».

Η αρετή είναι μια πανάρχαια λέξη, που προέρχεται από το ρήμα αραρίσκω, το οποίο έχει σχέση με την αρμονία, την αρμονία στις σκέψεις, στα έργα, στις μεταξύ των ανθρώπων σχέσεις, η οποία προϋποθέτει, βεβαίως, και όλα εκείνα τα στοιχεία, που συναποτελούν αυτόν που ονομάζουμε ενάρετο άνθρωπο.

Ονομάζει την αρετή «έξη προαιρετική», διότι είναι μια επίκτητη ιδιότητα, μια κλίση, ένας τρόπος ζωής, που είναι αποτέλεσμα της προσωπικής του καθενός μας ελεύθερης επιλογής, που καθορίζει την ποιότητα των κινήτρων και των πράξεών μας.

Ο Θεός, άλλωστε, δεν έπλασε τον άνθρωπο ως ένα προγραμματισμένο, ένα «αυτόματο» ον, το οποίο κατευθύνεται προς το καλό, χωρίς να θέλει.

Κάποιος είπε, ότι «ο Θεός δε μετράει, αλλά ζυγίζει τις πράξεις του ανθρώπου».

Βλέπει βαθιά στην καρδιάς τα ελατήρια, τις σκέψεις, τις βουλήσεις, τις αποφάσεις, τις προδιαθέσεις. Επιδιοκιμάζει ή αποδοκιμάζει, ανάλογα με τις θετικές ή αρνητικές διαδικασίες του έσω ανθρώπου, και όχι από την αποτελεσματικότητά τους.

«Ο Δεσπότης ο ημέτερος ου τη ποσότητι προσέχειν είωθεν, αλλά τη δασιλεία της γνώμης, και από ταύτης και τα μικρά μεγάλα γίνεται και τα μεγάλα πολλάκις εξευτελίζεται, όταν μη ιλαρά τη προθυμία επιτελήται τα γινόμενα». Ο Θεός, γράφει ο Χρυσόστομος, δίνει σημασία στη διάθεση κι όχι στην ποσότητα. Γι' αυτό πολλές φορές, μικρές πράξεις τις θεωρεί μεγάλες – γιατί έγιναν με αγαθή πρόθεση – και αντίθετα, μεγάλες – επειδή δεν έγιναν με αγαθή προαίρεση – τις θεωρεί μικρές και ανάξιες. Παράδειγμα, η χήρα του ευαγγελίου με το «δίλεπτο». Ενώ έβαλε τα λιγότερα στο «γαζοφυλάκιο», «πλείον πάντων έβαλεν», και «πάντας υπερηκόντισεν».

Το άριστο κριτήριο της ηθικής εκτίμησης των πράξεων είναι η αγαθή διάθεση, η προαίρεση! Ο Ιησούς είπε ότι όποιος προσφέρει ένα ποτήρι δροσερό νερό, δεν θα χάσει το μισθό του. Και διερωτάται ο Χρυσορρήμων Ιεράρχης: «Υπάρχει πιο μηδαμινό πράγμα από ένα ποτήρι νερό; Αυτός που το προσφέρει ωστόσο, επειδή το προσφέρει με καλή καρδιά, θα πάρει το μισθό του απ' το Θεό. Και αντίστροφα! Όποιος δεν έχει τη διάθεση ούτε ένα ποτήρι νερό να προσφέρει στο συνάνθρωπό του, θα στερηθεί το μισθό του Θεού».

Φθάνει, μάλιστα, στο σημείο να πει ότι η αγαθή πρόθεση και προαίρεση αναδεικνύει τον άνθρωπο σε μάρτυρα. «Μάρτυρα, ουχί θάνατος ποιεί μόνον, αλλά και πρόθεσις». Αν η αγάπη του ανθρώπου προς το Θεό είναι τόσο μεγάλη και τόσο δυνατή, ώστε αν χρειαστεί να θυσιάσει και τη ζωή του, τότε είναι και λογίζεται μάρτυρας εκ προθέσεως».

Ο ίδιος ιερός Πατήρ, ο μεγάλος αυτός ανατόμος της ανθρώπινης ψυχής, πρωτοπορεί για την εποχή του και αναζητά την ποιότητα των προθέσεων και στην περίπτωση των αμαρτημάτων, επισημαίνοντας ότι δεν πρέπει να βλέπουμε μονάχα την πράξη του αμαρτήματος, αλλά και τις αιτίες και τα ελατήρια, και τις προθέσεις, και τις συνθήκες, ακόμα και τα επακόλουθά του!

Στον δε Κατηχητικό του Λόγο, την ημέρα του Πάσχα, τονίζει ότι ο Κύριος «και τα έργα δέχεται και την γνώμην ασπάζεται· και την πράξιν τιμά και την πρόθεσιν επαινεί...», αφού η αγαθή προαίρεση είναι ο ακρογωνιαίος λίθος, το θεμέλιο, η προϋπόθεση της αγαθής πράξης!

Ας μη βιαζόμαστε, λοιπόν, να κρίνουμε τους άλλους από τα αποτελέσματα των πράξεων και των προσπαθειών τους, μόνο, αλλά ας εκτιμήσουμε πρωτίστως την καλή τους προαίρεση, την ειλικρινή και συνειδητή επιλογή τους να μοχθήσουν για το ατομικό ή το εθνικό-συλλογικό καλό, εκτιμώντας και τιμώντας και αναγνωρίζοντας κατ' αρχάς την καλή τους προαίρεση!

Γιατί, από το να μπορούμε να κάνουμε το καλό και να μη το θέλουμε, είναι

προτιμότερο να το θέλουμε και να μη το μπορούμε!

† Ο ΣΥΡΟΥ ΔΩΡΟΘΕΟΣ Β'

(Εφημερίδα “ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ”, Σάββατο, 7 Μαρτίου 2015)